

A létezés prózája – KÖLTŐIEN

Nagasaki után – mintegy 200 000 ember és környezete pusztulása után – az élet dolgai más jelentést nyertek. Ishiguro az egyik leglátványosabb történelmi trauma mellőzésével hozza közelbe a háború utáni másnapok „sápadt” életét. Létállapotokat ír le, a mindennapok egyszerű rutinjának ismétlődő bemutatásával. Férj nélküli, csonka családok, vagy egy második házasság zavart életében a megszokottság és az udvarias fegyelem, a panasztalanság görgetik a napokat. Az emberek *nem* emlékeznek, illetve csak a szerényebb kis események felemlítésével érintik egy-egy volt történés emlékét. A japán főhősnő, Etsuko éppen lánya öngyilkossága után fogadja másik lánya látogatását, aki nem kér bocsánatot azért, hogy nem jött el féltestvére temetésére.

Kazuo Ishiguro – az új japán-angol Nobel-díjas író – könyvei sorában egyetlen jelent ismer. Leghíresebb, első regénye, a *Sápadt képek a távoli dombokon* (1984) az állandó *mostban* játszódik, mely mögött kimondatlanul Nagasaki áll, ahol az író 54-ben született. Ez a *most* első személyű beszámoló formájában jelenik meg, a tér és a fizikai környezet legaprólékosabb leírásával, amelyet főhőse szabad, nem szabályos időrendben él át. A rend természetesen nagyon is szeszélyesnek hat, érthetően belülről vezérelt, és sokszor nem világos, hogy milyen időpillanatban járunk.

Ishiguro drámaiatlannak ható regényében látszólag egyszerű mindennapiság uralkodik. Elsőként közvetlenül a háború utáni korszakban vagyunk, és meghatározatlan, hogy a főhősnő, Etsuko terhessége mikori eredetű. A szomszédasszonnyal, Sachikóval való barátsága minden nehézségtől mentes, és szinte rituálisan a délutáni tea újra kínálásával telik. Hóbortosnak, ha nem sérülnek tűnő kamaszlánya egyetlen szenvedélye a kóbor macskával való fűtött?, feszült?, játék; a lány indulatosan elutasítja az anyja által bejelentett esetleges amerikai utazást.

A regényben felidézett férfi (feltehetően egy második házasság) jelentősége nem tűnik nagyon meghatározónak, általában más özvegyeknél sem eleven, bár az özvegyek szerint az apák valaha mind „fontos” emberek voltak. Nem úgy, mint a barátnő mellett feltűnt férfi, aki a kétes jelentőségűek közé tartozik. Nem is japán, hanem egy amerikai „idegen”, akinek életvitele nem illett a megszokotthoz, és cseppet sem ígérkezett szavahihetőnek. Ha olykor „elfelejt” hazajönni a szomszéd bárból, az egyre nyugtalanítóbbnak tűnik, hiszen ígérete szerint hamarosan elmennek együtt Amerikába.

Az öngyilkos lány után megjelenő későbbi „szabad életet élő lány” idegen marad a házban és a környezetben, és már régóta egy más földrészen, Angliában él. Az asszonyról is

csak úgy mellékesen tudjuk meg, hogy már ő maga is Londonban lakik. És magától érte-
tődőnek vesszük, hogy nem lehet közöttük élő kapcsolat.

A búcsú anya és lánya között, mintha először találkoztak volna. Etsuko nem jut köze-
lebb hozzá, mint a sok évvel ezelőtt talált esetleges barátnőhöz. Mint egy futó ötlet me-
rül fel benne, öt nap vizit után, hogy el is adhatná a házat, hiszen túl nagy lett számára,
minthogy a férje már nem él... de erre sincs visszhang. Kikísérhetné a pályaudvarra, ám
feleleges gesztus lett volna, noha az egyetlen ember, aki meg hozzátartozott. De hát min-
denki a maga burkában és a maga csendjével él... nincs miért erőltetni...

Az azaleákról beszélgetni a volt apóssal, egy *más* időszakaszban, szerencsés témának bi-
zonyult, hiszen erről mindkettőjüknek volt mit mondani: mennyire népszerű lett a szí-
nek elevensége a kerti kapuk mellett... De ez a szereplő ad alkalmat arra, hogy a közel-
múltrol megtudjunk valamit: az após, valaha iskolaigazgató, nagyon sérelmezi, hogy volt
ifjabb tanártársa már nem esküszik a császári ideákra, sőt túl látványosan csatlakozik az
új – „haladó” – eszmékhez.

Ám ez még nem elegendő ahhoz, hogy a távolságtartás mellett az ironia ne szólaljon
meg: egy könnyű délutáni séta alkalmával, az após és menyé a Békepártba is elmennek –
hiszen kihagyhatatlan látnivaló: a közlekedési rendőrré emlékeztető, hatalmas fehér szo-
bor, ami rejtélyes módon az égre mutat kezével: a bombákra utal? – kérdik, de azért egy
kötelező képeslapot mégis venni kell a papának. Ennyi maradt a végtelen pusztulásból?

A veszteség, aminél látványosabbat a jelenlegi történelem nem ismert, nem teremthe-
tett megfogalmazható kapcsolatot a némileg elhagyatott kis világban. Akár Londonban,
akár Nagasaki mellett vagyunk, a szervesség testetlen marad, mintha egy különös, más
természetű világban járnánk, az alig megnevezett környezetben. A túlzottan aprólékos
kis tények inkább bizarrak, tört, érzelemmentes emléknymokat hagyva a szereplőkben.

Az asszonyok, mint annyiszor, „szolgálják” az életet: a hiányt ugyanúgy, mint a köz-
napiságot. Érthető, hogy egy volt banális kirándulás említése jelentős lesz, nem történé-
sei okán, hanem az érzelmi felindulás akkori valósága miatt. Egy amerikai asszony és fia,
hangos, önigazoló modorával, hirtelen idegenkedő kényelmetlenséget okoz Etsukónak.
A semleges barátságtalanság és a gyerekek közötti feszült ellenségeskedés zavarja meg az
ártatlan kirándulás légkörét, de érezni lehet közben az idegenkedést a betolakodó ameri-
kai idegenekkel szemben.

Mariko-szan véletlenül?, szándékosan?, hagyja a tömzsi gyereket leesni az ágról. Mi-
lyen életidegen ügyetlenség!

A mélyvízi sodrás fontosabb, mint a valóságos történések, noha természetesen erre so-
sincs megvilágító utalás. És nem lesz jelentősebb, mint a barátnő által regisztrált csalódás,
hogy az éppen állandósult férfi „elfelejtett” hazajönni a távolabbi bárból, noha ígérete ma-
kacsul továbbra is érvényben tűnt maradni. Hogy a végén kiderül, minden banális rosszra
fordul: csak a közeli Kobéba készülnek menni, ahol valami amerikai bázison a volt kato-
na egy teherhajón kapott állást, nem éppen biztató, de nem minősíti senki. Mert az igazi
dráma Mariko tántoríthatatlan ragaszkodása a kismacskákhoz, akiket magukkal akar vin-
ni... De az anya kegyetlen erőszakossággal, a kislány szeme előtt vízbe fojtja őket – a leg-
jövátéhetlenebb bűn az egész történetben.

Noha az időbeli folytonosság mindig meglepő és magyarázat nélküli, érthető, hogy
e „kizökkent” világban mindenki sérülékeny, nem véletlen, hogy *ezelőtt* Etsuko hirtelen,
váratlanul újraeli lánya „eltűnésének” (öngyilkosságának!) drámáját. A kóbor kislányt kö-
vetve menteni akarja, halálos veszélyt érez. Igaz, hogy elmenni Japánból sosem lesz köte-
lezően végleges, hanem még visszafordítható, ha az idegen lét nem hoz megoldást, még
visszajöhetnek... – magyarázza nyomatékkal. Saját nevében szólítja meg váratlanul, mint-
ha saját lányához beszélne. Ez a pillanat szenvedélyes érzelmi valósága szerint súlyosabb,
személyesebb, mint akármilyen eddigi megnyilatkozás volt.

Az időrétegek összeszövése, zökkenésmentes kezelése a modern regény óta természete-
sen nem újdonság. Jelen, múlt és álom (képzelet) milyen gazdagon keveredik – bármiféle
jelzés és tagolás nélkül – már a 19. századi nagyoknál. Ami itt Ishigurónál megragadónak
tűnik, mennyire zavartalanul folytonos lehet a *létezés* bármi világkatasztrófa és személyes
csapás után. Lehet temetni temetés nélkül, fájdalmas, hosszas belső monológok nélkül.
Sőt, emlékezés nélkül, hiszen a csend a megnevezhetetlenről szól.

Ishiguro hősei japánok, a fegyelem és szertartásos némaság egyformán kötelező példái.
Az elhallgatás, az elfojtás, a tiszteletet követelő csend mindennapi kenyerük. Így lehet az
érintkezés a legtapintatosabban (szinte előírásosan) tartózkodó.

Egy jellemző kis epizód a két özvegy barátnő között, mikor az idősebb, valaha jobb na-
pokat látott asszony szinte könyörögve kéri barátnőjét: kérdezz! Nem érdekel, milyen a ba-
rátom? Hogy élek vele ilyen kiszolgáltatottan, kislányomat gondjaidra bízva, hogy talál-
kozzak vele egy szomszéd város olcsó bárjában és szállodájában? És Etsuko képtelen pon-
tos kérdést feltenni, tudván, hogy amerikai katonáról van szó: „mondd, és beszél japánul?”
„Angolul beszélünk, de ez nem számít” – feleli a barátnő.

Az elhagyás a képzelet határáig mehet, de nem azon túl. „Mit szólhatott lakásadónője,
mikor a lányt szobájában felakasztva találta?” – töpreng magában az anya. Nem magára,
hanem egy ismeretlen harmadikra gondolva. Egy hajnali felálomban mintha lépreket hal-
lana szobája előtt a folyosón, felriad. Még a látvány sem jelenik meg képzeletében. Csak
az elvont fizikai tény... A megjeleníthetetlen nem ér el az emberi szavakig...

Nem volt semmi természetellenes abban, hogy a meg nem élt, eltemetett múlt elfedi
a talán sohasem felszínre engedett érzelmet. A közvetlen fizikai valóság konkrétabb, mint
a érzelmi: a leszorított, tárgyias létezés nem ismer szomorúságot, szenvedést.

A létezés fegyelme? Prózája? A létezés érintőleges tudomású vétele homályos és meg-
jeleníthetetlen. A hősök illuzórikus világképe egy másfajta valóság. De mögötte, körötte
érezhető Ishiguro gazdag poézise. Ami a külvilágból megjelenik, az költőien eleven, színe-
sen érzéketes, de távolról sem a hősök élményén keresztül. Nem véletlen, hogy a lezárás
váratlan hangot vált: lánya távozásakor a hősnő egyszerre magát is kívülről látja: a kertka-
puból visszanéző szemével egyszerre meglepőnek tűnik, hogy oly sokáig nézett utána, va-
lamely tágabb, fénylőbb tekintettel... ■ ■ ■

Bíró Yvette: Budapesten született. Mintegy negyven éve New Yorkban és Párizsban él. Az NYU eme-
ritus professzora. Esszéista, forgatókönyvíró. Könyvei többek között magyarul, angolul és franciául
jelentek meg.